

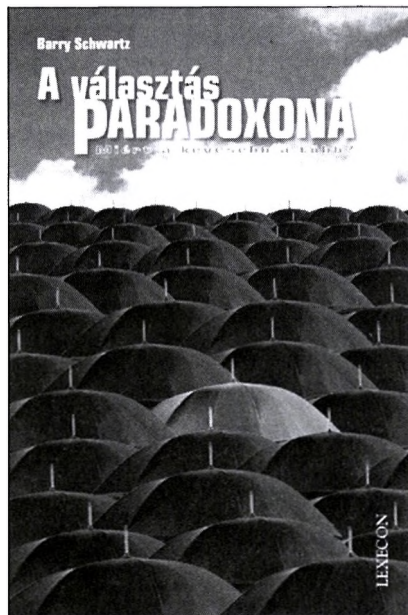
A választás paradoxona

Miért kevesebb a több?

Lexenox Kiadó, Győr, 2006.

Miért van az, hogy több érdeklődőt csábít egy termékostolítás, ha harmincféle lekvárból választhatunk, mintha csak hatfélét mutatnak be? És miért van az, hogy amennyiben hatféle lekvárt lehet megkóstolni, a kevesebb érdeklődő többet vásárol a termék-ből, és elégedettebb választásával, mint azok, akik harmincféle közül választhattak? Erre, és hasonló kérdésekre keresi a választ Barry Schwartz, a Swarthmore College pszichológia professzora, aki kiváló eredményeket ért el a gazdaságpszichológia, döntésmélelet és a boldogságkutatás területén. Kutatásairól számos tudományos és népszerű publikáció jelent meg.

A mai Magyarországon a szerző által felvetett kérdés rendkívül fontos. Korábban, a hiánygazdálkodás idején a nyugati árubőség-re vágytunk, és úgy éreztük a sokféle választási lehetőség növeli az egyén szabadságát, kompetenciaérzését. A legújabb kutatások szerint azonban a túl sok információ, a túl sok vonzó alternatíva nemhogy erősítenék az egyén autonómiaérzését, de bizonytalanságot, szorongást szülnek. Ha valaki

igyekszik minden alternatívát megvizsgálni a választás előtt (maximalizálók), az amellet, hogy rengeteg időt és energiát fordít a legjobb választás megtalálására, szignifikánsan kevésbé elégedett a döntésével, mint azok, akik csak addig keresgélnek, amíg egy megfelelőt nem találnak (elégedettségre törekvők).

A szerző különböző vizsgálatokra hivatkozva azt állítja, hogy a maximalizálók általában is kevésbé boldogok és elégedettek.

Azok, akik a legjobb (olcsóbb, vonzóbb, értékesebb stb.) alternatívát keresik, legyen szó házastársról, munkahelyről, szolgáltatásról vagy bármi egyébéről, sohasem tudhatják biztosan, hogy mindent figyelembe vettek-e, és hogy valóban a lehető legjobb választották-e. A maximalizáló emberek hajlamosak a sajnálkozásra, arra, hogy elszalasztott lehetőségeken rágódjanak. A szerző a fenti jelenséggel magyarázza, hogy a jólét növekedésével nem csökkentek, hanem kimutathatóan és jelentősen nőttek a hangulati zavarok. Persze fölmerül egy egyszerű kognitív magyarázat arra, hogy miért elégedetlenek az emberek, ha túl sok választási lehetőség áll a rendelkezésükre. Nem tudnak vele mit kezdeni: a kilencedik lekvár megkóstolása után már rég elfelejtették, milyen volt a második és a harmadik. Vagyis ennyi információt nem tudunk megjegyezni és úgynevezett kognitív műveletekben kezelni, azaz gondolkodni róla. Azt se felejtjük el, hogy az információk gyakran rendkívül bonyolultak. Melyik telefonszolgáltató, melyik tarifáját válasszam: elő-

fizetési díj, percdíj, kedvezmények, időszávok, készülékárak.

Csakhogy a helyzet bonyolultabb az egyszerű kognitív magyarázatoknál. Schwartz professzor újabb és újabb tudományos példákkal támasztja alá, hogy a választási szabadság többféle csapdát állít. Ha egy háziorvos, egy jó gyógyszer és a beteg szakorvoshoz küldése között választhat, akkor előbbit, ha két jó gyógyszer és a továbbküldés között kell választania, utóbbit választja. Ha a választásunkat nem kell véglegesnek tekintenünk, megkönnyebbülünk, de nem számolunk azzal, hogy az ilyen választásokkal sokkal kevésbé vagyunk elégedettek. Amennyiben például a házasságot felbonthatónak tekintjük, úgy kevésbé próbáljuk az előnyeit keresni, és vonzóbbak lesznek az al-

ternatívák. Következésképp az ilyen házasságok bomlékonyabbak. Továbbá minél több a választási lehetőség, annál nagyobb az egyén felelőssége. Rossz választás esetén az egyén a saját és a mások szemében leértékelődik.

Ráadásul azt sem könnyű eldönteni, mi a jó, és mi a kevésbé jó. Mindez függ az elvárásainktól, korábbi tapasztalatainktól, és nem kis mértékben a társadalmi összehasonlítástól. Mint azt kutatások bizonyítják, a maximalizálók sokkal érzékenyebbek a társadalmi összehasonlításra. Fontos számukra, hogy mások mit választanak, és szenvednek attól, ha az összehasonlításban alulmaradnak, annál is inkább, mert hajlamosak „fölfelé” hasonlítani. A modern élet csapdája továbbá a megszokás: bármilyen szép autót,

házat, egyebet sikerült megszerezniünk, az csupán ideig-óráig okoz örömet.

Mégis mit tehetünk? A média, de különösen a reklámok azzal bombáznak nap mint nap, hogy legyenek magasak az elvárásaid, ne elégedj meg csak a legjobbal, mindent megtehetsz, csak akarod kell stb. A könyv azonban arra hívja fel a figyelmet, mindez a boldogtalanság és elégedetlenség biztos forrása. A professzor tanácsokkal is szolgál a választás paradoxonának feloldására.

Ajánlom tehát a tanulságos, érdekes könyvet mindenkinek, tudósoknak és laikusoknak egyaránt.

*Németh Erzsébet
szociálpszichológus,
a BKF Tréning Központjának
vezetője*

MARTY NEUMEIER

Zag

– The #1 Strategy of High-Performance Brands

*New Riders Kiadó, Berkeley, Kalifornia,
2007*

Marty Neumeier könyve Barry Schwartz műve továbbgondolásának is tekinthető. Egyik kiindulópontja ugyanis pontosan az, ami „A választás paradoxonában” is megjelenik, vagyis hogy egyszerűen fogalmazva „nagy a rakás”.

Egyre több a termék. Míg 1965-ben egy átlagos amerikai szupermarketben 20 000 SKU (stock keeping unit, azaz saját raktári számmal ellátott termék) közül választhattunk, addig ma 40 000 közül. Csak 2005-ben 195 000 könyv

jelent meg önálló címmel, csatlakozva a meglévő 4 millióhoz. (A recensensben felmerül a kérdés, hogy vajon miként lenne képes ezt Rotterdami Erasmus elsajátítani, aki annak idején arról volt híres, hogy elolvasta az összes fellelhető